

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Gróf Széchényi Ferenc intelmei fiához, Istvánhoz*

„Írásba foglalt búcsúzásom az én kedves jó István fiamtól, még mielőtt szemem világát vagy életemet is elveszteném. Írtam május 17-én 1817.

Kedves fiam! Miután Te az ezrededhez elúztattál s megtörténhetik, hogy távolléted alatt engem is behívnak e földi pályafutásról az én Istenemhez és így tán nem részesülhetnék azon kegyében se, hogy Téged viszontlássalak, elhaló szívemhez szoríthassalak s úgy mint halálos ágyamnál tán jelenleendő többi testvéreidre ez alkalommal Reád is utolsó atyai áldásomat adhassam s ezzel megnyugtathassalak; tehát most akarom azt neked a Mindenható színe előtt mindazzal a szeretettel és teljhatalommal megadni, melyet a szülőkre gyermekeik irányában ő maga ruházott át.

Megáldalak tehát Tégedet a mi örök mindenlátó teremtő atyánk és bíránk nevében, †, a fiuisten, a mi irgalmas szívű megváltónk, közbenjárónk és testvérünk nevében, †, és a mi tanítónk, vigasztalónk, üdvözítőnk, a szentlélek Isten nevében, †. Ez a legszentebb Egyháromság legyen neked mindened mindenestül, világosság a hitben, út a vándorlásban, igazság a cselekvésben.

Valamint a szülők áldása sikertelen és Isten előtt hatástalan mindazokra nézve, a kik testvérök ellen szívök fenekén valamit föntartottak, és én mindazt, a mi általad valaha fájdalmasan vagy keserűségemre eshetett, Neked szívből megbocsátom s e bocsánatomat ezennel a Mindentudó jelenlétében megújítom: úgy viszont kérek, Te is bocsáss meg, ha valaha rossz példával akár szóban, akár tettben megbotránkoztattalak, ha elnézésből ott a hol kellett volna, nem intettelek, büntettelek vagy eléggé nem oktattalak volna, miszerint a keresztyéni és polgári kötelességek teljesítése által Isten előtt kedvessé, embertársaidnak pedig hasznossá válhassál. Bocsáss meg nekem s kérjed Istent, hogy e miatt engem úgy mint tevő gyermekei végett egykor Héli főpappal, kérdőre ne vonjon és ne büntessen. Hogy azonban a magam részéről is minden lehető megtegyek ily szörnyű bűnhődés elkerülése végett, ezennel újra el fogok mondani egyet-mást s mint atya és jóbarát újra szívedre kötöm a mit némely alkalmakkor már javasoltam s úgy örök mint múltó boldogulásod szempontjából meghagytam volt.

* Gróf Széchényi Ferencz atyai intelmei fiához, Istvánhoz. Közli: *Zichy Antal*. In Budapesti Szemle 54. köt. 136. sz. [1–17.] 3–9. (A szöveg eredeti nyelve német, fordítása a közlőtől származik.) E levelet Széchényi Ferenc gróf (1754–1820) halálának 200. évfordulója alkalmából adjuk közre. Gazdag hungarica-gyűjteményeit ma az általa 1802-ben alapított Magyar Nemzeti Múzeum és az ebből később kivált, s róla elnevezett Országos Széchényi Könyvtár őrzi. Széchényiben nemcsak egy, a korabeli honismerőket támogató mecénást tisztelhetünk, hanem mozgalmunk egyik szellemi elődjét is, akinek egész életében az volt a fő törekvése, hogy nemzetének hasznos tagja lehessen. A „*legnagyobb magyar*” édesapja e levelét egy kis tokban, aolyan talizmánként mindig magával hordta. (*Debreczeni-Droppán Béla*)

Isten tőled visszavegye és másoknak adja oda a kik majd takarékosabban tudnak velők bánni. Nincs nevetségesebb, mint mikor egy ember az ő születésével vagy testalkatával páváskodik, mert ezekhez ő maga épen semmivel sem járult hozzá; de igenis elronthatja s megbecstelenítheti mind a kettőt, ha az egyiket más talán alatta álló embertársával érezeti, főleg érdemessel, a másikat pedig meggyöngíti és lealjasítja mindenféle kihágásokkal, akár erejének vakmerő túlfeszítése, akár határtalan kényeztetés által. Oh, mily jótékony és vonzó hatása van bárkire valamely magasrangúnak csak egy nyájas leereszkedő pillantása! S mily szép és hangos tanúságot tesz egy ifjúnak vagy férfinak lelki tisztasága mellett is egy tisztán tartott s mesterkélttség nélkül ápolt test magatartása! Csakis egy ilyen alakban láthatjuk Isten képmását előttünk megtestesülve, mert a születés felsőbbiségével a kellemet és a test szépségével a lelki tisztaságot köti össze. Tartsd azért becsben, édes fiam, a te születésedet, hogy valami szégyent ne hozz reá, s fordíts gondot a tested ápolására, hogy az abban lakozó lélek és szellem szabadabban fejthesse ki jótékony működését, s hogy testi gyöngeségedet vagy alkated elnyomorodását idővel oly okoknak ne tulajdonítsák, melyek tőled távol állanak, de mely balvélemény sajnos, hogy mély gyökeret szokott verni; mert mai napság a külső megjelenés elsatnyulását (talán nem is alaptalanul) többnyire az élet túlfeszített s korai élvezetének rovására vagyunk kénytelenek írni. A születésére való nevetségés elbizakodáshoz fiatal embereknél hozzá szokott járulni még az elméleti tehetségeire való elbizakodás, mintha ezeket is szükségképen az őseik vérével együtt örökölték volna. De, hogy mai napság a tapasztalás ennek épen ellenkezőjét mutatja, azt bizonynyal magad is észrevehetted. Ismeretlen nevű, idegen földről ide vetődött emberek lakják amaz érdemes egykori államtisztviselők palotáit, melyekre utódaik már csak mulatságból rándulnak el, megfélelmezve a bejárat fölötti családi címerről, melyet nevének megalapítói buzditásul és követendő példa gyanánt függesztettek oda.

Te, édes fiam, még ugyan kivétel vagy ez általános szomorú tapasztalás alól, mert Te szolgálod az államot, s igyekezel utólag megszerezni magadnak egy némely ismereteket, melyeket, ha tanulmányaidat szülőid kívánata és akarata szerint végezed vala be, már korábban is sajátoddá tehetted volna. De miután ez így történt, s így neked ahhoz, hogy egy államot kormányozni, egy hadsereget vezérelni, családod jogait megvédeni s hazádnak javára működni, jószágaidat kezelni s jobbágyaidat boldogítani képes légy, még a leglényegesebb kellékeket pótolgatnod kell: ne vedd atyádtól rossz néven, ha neked, a főntemlített célok elérése végett a következőket tanácsolja.

Először dobj el magadtól minden hiábavalót, s a vallást, szívet és erkölcsöt megrontó regényt, röpiratot stb. s végy inkább jó, erkölcsös avagy gyakorlati s hadtudományi munkákat. Azután saját tapasztalásod, hogy idegen nyelvek ismerete, melyekre dícsérendő saját szorgalmaddal szert tettél, valamint egynehány idegen országnak csak futólagos és fölületes beútatása, magában még nem elegendők arra, hogy az államnak javára lehess, az utókor háláját kiérdemeljed s a mi legfőbb, a te Istenednek az általa oly bőséges mértékben adományozott talentumaidról számot adhass.

Minden bölcsek közt az a legbölcsebbik, a ki azt hiszi magáról, hogy semmit sem tud: de e semmitudási önismerethez csakis az juthat el, a ki folyvást több és több ismeretek után törekszik, nem pedig az, a ki elhiteti magával, hogy már mindennek fenekére látott s bármiről szólhat és ítéletet mondhat. Igaz ugyan, hogy néha egy kis emberkének is elég nagy árnyéka van, de ezt csak a háta mögött mélyen alászálló nap okozza. Azért igen találoán mondja Montaigne: »a tudomány és az olvasottság némely kézben királyi pálcza, de sokkal több kézben bohóc oroszló.« – Te, édes fiam, inkább egy bölcsnek amaz előrelátásával élj, a ki azt javasla: »mindarról a mit nem tudsz, soha se beszélj s arról is a mit tudsz, csak

keveset; mert habár mindenkit *abban* a köntösben fogadunk a melyben élőkbe lép, de csak azon belátáshoz képest kísérjük tovább, a melyet aztán tanúsított«. – Ebben leginkább szoktak hibázni azon ifjak, a kik a mostan divatban levő fecsegő és fesztelen modort követve, egy-két fölületes fogalomtól megzavarva, tapsoló hallgatóktól, hízelgő nőktől s őket megbámuló léhütöktől körülvéve, a társaságban vezérszerepet visznek, tetteikben ruházatukban mintául akarnak *szolgálni*, s valóban *annak* is képzelik magokat mindaddig, míg őket más, még *divatosabb*, uracsok e polczról le nem szorítják, őket mint valami elviselt ruhát félredobják s testöket csak gyéren takargató tollaiktól teljesen megkoppasztják. Való, hogy a szerény visszahúzódás és az illemtudás olyan tulajdonok, melyek mai napság ritkán állapítják meg a szerencsését valakinek, de biztosan s állandóan megóvják azt, s melletted is, édes fiam, híven meg fognak maradni sírodig, sőt halálod után is kísérőid lesznek, ha neved emlékéhez kötve hagyhatod utódaidra.

A vakon íteletet mondó világ mende-mondái fölé emeljen Téged önérteted; ismerd föl saját bensődben értékedet. Az irigyek és éretlen gyerkőczök gáncsolódásait pedig büszkén lenézheted.

Egy dicsszomjas és becsvágyó fiatal emberre nézve nem kevésbé veszedelmes másik sziklát képez a gazdagság. Tégedet, édes fiam, e tekintetben is millió más embertársaid fölött kitüntetett a te jóságos teremőd. Kiváló bizalmat helyeztetett benned s hű kezelésedben, mikor az ő kegyének és gondoskodásának a szegény árvák és özvegyek irányában képviselőjévé, kiosztójává tett. A pénzt úgy tekintsd, hogy az nálad csak letétben van, és semmikép sem a te tulajdonod; s egykor nem azt fogod az ő ítélőszéke elé vinni, hanem az arról való számadásodat. E tekintet indítson téged mindig a pénznek becsben tartására, ha netán annak könnyű megszerzése arra csábítana, hogy azt nem a szükséges és hasznos, illő vagy bár kényelmi kiadásokra, hanem haszontalan, kérkedő, vagy éppen káros és vétkes czélokra fordítsd. A te alattvalóidnak verítéke, s nem egy tán betegségben, inségben, étlen és szomjan élő munkásnak könnye tapad ehhez a pénzhez. E könnyek leszárítása végett, annak nem csekély részét ismét vissza kell hozzájuk származtatnod, a minden szenvedők atyjának nevében. Ebből könnyen beláthatod, mily szigorúan kell e szegények pénztára kezelőjének valamint az *ő alárendeltjeinek is* a takarékosság, rend és fölügyelet elveihez ragaszkodni. Ha ez utóbbiak benned fogják a rendnek, belátásnak, szorgalomnak és jótékonyásnak példáját látni, úgy ők magok is szorgalmatosan és lelkiismeretesen fognak neked szolgálni s jabbágyaid iránt igazságosak és emberségesek lesznek. Távolítsd el szolgálatodból az erkölcstelen, rossz keresztyén, káromkodó, könnyelmű életet folytató, vagy iszákos embereket. Ezek megfosztanak téged Isten áldásától, megbotránkoztatják alárendeltjeiket s utóbb is mint csalók végzik pályájokat.

Még egy nagy adományt kell fölemlítenem, melyet a te jó Istenedtől ajándékba nyertél, s ez a te szíved. Ezt én több alkalommal nem csekély örömemre mint olyant ismertem föl, mely könyörülettel, jótékonyssággal s igazán nemes érzelmekkel van eltelve: tartsd meg s híven ápoll magadban ezt a gyöngéd érzületet. Az istenségnek egy szikrája az, melynek soha sem szabad kialudni, hanem mindig magasabban s áldásosabban kell föllobognia. De legyen gondod arra is, hogy aztán gyöngeséggé ne fajuljon. Ebbe eshetik az ember könnyen hívőségből, hiúságból, s szerfölött izgékony és hirtelen föllobbanó érzékenységből, melyet hízelgők, szemben alázatos tömjénezők s álbarátok, a becsvágy ós nagyravágvas élesztése s a népszerűség tetszésnyilvánításainak fölidézése által mindinkább ingerelni s túlfeszíteni szoktak. Ezekről óvakodjál, édes fiam, s szíved minden gerjedelmével legelőször is ahhoz fordúl, a ki azt alkotá, Istenhez! Ő nem fogja megvonni tőled az ő ihletését, ha őt hívod segítségül, s elébe teszed bármely emberi sugalmaknak. Minő tanácsot is ad-

hatna egy ember, a ki maga magának sem tud legtöbb esetben tanácsot adni, más embertársának az isteni szellem ihletése nélkül! Jól mondja tehát egy bölcs, hogy az emberek bár fölhúzzák a vitorlákat s rendezik a köteleket s hozzá oly komoly képet vágnak, mintha e készülétek csálhatatlanok volnának, de egy Magasabb ül ott a kormányrúdnál, s mosolyog hozzá, mondván: »Így lesz az és nem máskép!«

Végzem most már, édes fiam! Ezek tán utolsó Hozzá intézett szavaim, megáldalak újra s reménylem, hogy a síron túl is áldani foghatlak. Szíved biztosít engem arról, hogy Isten előtt meg fogsz rólam emlékezni, hogy a legjobb anyának vigasztalója, a kedves testvérek öröme, az ország reménye, az ifjúság dísze, szolgálóidnak ápolója, jobbagyaidnak jóltevője, a szegény árvák és özvegyek gyámola, mindenek fölött pedig hitközségi rokonaidnak mintaképe fog válni belőled.

Hallgassa meg e kérésemet az Atyaisten, a Fiúisten, és a Szentlélekisten. Amen, Amen, Amen!

Gróf Széchenyi Ferencz³

*Móricz Zsigmond: Öt sebek**

A magyarság a történelem folyamán öt krisztusi sebet kapott: Muhi, Mohács, Kismajtény, Világos és Trianon. Ez az öt seb nem a kiválasztottság isteni szimbóluma volt, hanem valóságos öt halálos szúrás, mindenik elég arra, hogy egy faj elvérezzen bele, hacsak az életerege nem oly roppant szívós, hogy kiheverje.

Muhi pusztáján a tatárok megsemmisítették IV. Béla seregét, s ennek következménye lett, hogy az egész ország szabad zsákmánya lett egy keleti nomád csordának.

Mohácsnál a török megsemmisítette II. Lajost, s ezzel a magyar föld másfél századra rabságba süllyedt.

Kismajténynál a II. Rákóczi Ferenc végkimerülésbe süllyedt forradalma ért véget, s a magyar szabadság gondolata másfél századra elvesztette életerejét.

Világosnál Kossuth Lajos forradalma törött ketté egy fegyverletételben az orosz erő előtt.

Trianon feldarabolván az osztrák-magyar monarchiát, nem respektálta a magyarság államalkotó munkáját, s nemzetiségek szerint boncolta szét a magyar szent korona ezeréves területét.

Az öt seb közül hármat a Kelet a magyar szíven keresztül ütött a Nyugaton. A Rákóczi-forradalom leszerelésénél Ausztria nem egyedül győzött le bennünket, hanem egész Európa közreműködésével.

Az első négy esetben Magyarország - mely Európa centrumában fekszik, annak a mély östengernek a fenekén, amit ma Nagy Magyar Alföldnek hívunk, s amely, az Árpád honfoglalása óta a színmagyar faj lakhelye -, Magyarország voltaképpen csak csatatér volt Eu-

* Móricz Zsigmond (1879. július 2.-1942. szeptember 5.) a XX. századi magyar prózairodalom legjelentősebb alakja. A száz éve elszenvetett trianoni döntésről és következményeiről annak idején többször írt, ezeket az írásait nem szerepeltették halála után összegyűjtött műveinek sorozatában. Közleményünk forrása az eredeti megjelenés: Pesti Napló 1926. dec. 25. 294. sz. 6. o. A szöveget teljes terjedelmében közöljük. (A szerk.)